

C 3306

ALEKSANDER CZOŁOWSKI.

ZABYTKI KRAKOWSKIE W SZWECYI

13034 C.
V

◦ W KRAKOWIE 1902 ◦ W DRUKARNI »CZASU« ◦

ODBITKA Z V. ROCZNIKA KRAKOWSKIEGO.

Bz 54027
643069 III

C-2308

3-

2011-03-09

NAKŁADEM AUTORA.

ZABYTKI KRAKOWSKIE W SZWECYI

NAPISAŁ

ALEKSANDER CZOŁOWSKI.

Od dawna już szerokie warstwy naszego społeczeństwa i koła badaczy są przekonane, że Szwecya posiada niejeden zabytek wywieziony z Polski.

Przeszłość zupełnie usprawiedliwia przypuszczenie. Dość bowiem przypomnieć sobie Karola Sudermańskiego, Gustawa Adolfa, Karola Gustawa, Karola XII i ich najazdy, zwycięstwa i łupieże, dokonane na ogromnych przestrzeniach Polski, które pozbawily ją niezliczonych rzeczy, mających praktyczne znaczenie i nieocenionych skarbów dla historyi i kultury narodowej.

Tradycya szwedzkich łupiestw i wywożenia zdobyczy — za morze, do Szwecyi, utrzymywała się żywo z pokolenia na pokolenie. Pod jej wpływem już król Stanisław August zwrócił swą uwagę i na szwedzkie zbiory. Nęciła go szczególnie możliwość odkrycia w nich nowych źródeł do historyi Polski, zaginionych kronik i roczników średniowiecznych. Dla przekonania się pod tym względem wyprawił w roku 1789 ks. Jana Albertrandego do Szwecyi, opatrzywszy go funduszami i poleceniami.

Ośm miesięcy spędził uczony badacz w Sztokholmie; zwiedził Upsalę i inne miasta, poszukując wyłącznie polskich zabytków rękopiśmiennych i wiele z nich bądź odpisał dosłownie, bądź też streścił dokładnie. Przy ówczesnym atoli stanie archiwów i bibliotek nie widział ich wszystkich — a na inne zabytki nie zwracał nawet uwagi. Rezultaty zaś swych badań zostawił w rękopisie p. t. *Iter Svecicum*¹⁾.

W r. 1810 jeździł do Szwecyi z polecenia i kosztem ks. Adama Czartoryskiego, Felicjan Biernacki, który nie tylko zebrał nowe wiadomości o rękopisach, lecz wiele z nich przywiózł do Puław w darze od króla i zakładów naukowych.

Po nim dla tych samych celów zwiedzał Szwecyę Eustachy hr. Tyszkiewicz w r. 1843. Widział wiele i starał się wiele zobaczyć, o ile to wów-

¹⁾ W Bibl. XX. Czartoryskich w Krakowie rkp. Nr. 2418.

czas było możliwem i uporządkowaniem. Pierwszy też zwrócił uwagę na zabytki nietylko rękopiśmienne, ale i inne Polskę obchodzące. Dzieło jego p. t. „*Listy ze Szwecyi*“, z licznymi szczegółami, zaczerpniętymi także z rękopisu ks. Albertrandego, jest najważniejszem, co w tym przedmiocie posiadamy drukowanego, jakkolwiek brak mu formy naukowej i fachowych wiadomości.

Następnie wydane opisy Szwecyi przez A. Przeździeckiego, T. Tripplina, W. Engeströma mają wartość wyłącznie turystycznych wrażeń.

W roku 1895 jeździł do Szwecyi Dr Aleksander Hirschberg za materiałami do czasów Dymitrów Samozwańców i badając archiwum państwowe, bibliotekę królewską i upsalską, wydał¹⁾ tytuły ich rękopisów do Polski się odnoszących, według szwedzkich drukowanych i pisanych katalogów, które je często mylnie określają.

Wysłany w roku 1897 przez Radę miasta Lwowa do Szwecyi, dla wyszukania i opisania zabytków wywiezionych ztąd przez Karola XII w roku 1704, miałem sposobność poznać dokładnie najważniejsze zbiory szwedzkie, uporządkowane obecnie bardzo umiejętnie. Jakkolwiek misya moja była ściśle określona, nie ograniczyłem się na niej, lecz starałem jak najwięcej zobaczyć i opisać, co Polskę obchodzi lub z Polski wywiezionem zostało, starałem się przedewszystkiem uzupełnić to, czego nie widzieli moi poprzednicy lub o czem niedokładnie podali wiadomości. Poparcie i wpływy wielce zasłużonego rodaka, ś. p. Henryka Bukowskiego, utorowały mi drogę do niedostępnych nawet zbiorów i ułatwiły warunki badań, które nie pozostały bez rezultatu. Wśród pomyślnych okoliczności zwiedziłem zbiory publiczne, archiwa, biblioteki, arsenały, kościoły, zbiory prywatne króla i magnatów tak, że wcale dokładny mam przegląd tego wszystkiego, co Polskę pośrednio lub bezpośrednio dotyczyć może.

Głównego plonu dostarczył stołeczny Sztokholm, następnie Upsala, zamki królewskie w Gripsholm i Drottningholm i zamek hrabiów Brahe w Skokloster. W innych mniejszych zbiorach, gdzie być nie mogłem, starałem się przynajmniej zebrać dokładne o nich wiadomości; starałem się też zbadać, gdzie i jak ginęły tu łupy z Polski zabrane i pod tym względem ze źródeł szwedzkich nader ciekawe zebrałem szczegóły.

Nie brak w istocie w Szwecyi polskich zabytków, pierwszorzędnej nieraz wartości, lecz w porównaniu z tem, o czem mamy wiadomości, że zostało nam zabrane, trzeba powtórzyć za ks. Albertrandym, że „nie jest tak wielka ich obfitość, jak nasi z podania przodków sobie wróżyli“. Z trofeów bowiem tylu zwyciężkich bitew i potyczek, z zdobyczy tylu miast, zamków, kościołów i dworów, z łupów wysyłanych do Szwecyi na setkach wozów, szkut i statków ładownych — utrzymało się dzisiaj tylko około dwustu sztandarów, zabranych nam na polu bitew, cztery działa, z których dwa Zygmunta Augusta, odlewu słynnego Oswalda Baldnera w Norymbdzie 1557 roku, a trzecie Krzysztofa Radziwiłła odlane przez Hermana

¹⁾ W Kwartalniku historycznym r. 1896

Meltzfelda w Nieświeżu 1602 roku — należą do najpiękniejszych okazów w Europie, dalej kilkadziesiąt sztuk broni siecznej, ręcznej, palnej i przyborów wojennych, pliki aktów polskich, około stu portretów, obrazów i rysunków, tyleż rękopisów, kilkanaście planów miast i twierdz, kilkaset książek z różnych bibliotek polskich i kilkanaście innych przedmiotów. Nie brak też zabytków, odnoszących się do Polski, ale szwedzkiego pochodzenia, jak planów bitew, pochodów i miast w Polsce, obrazów historycznych, portretów polskich, a wreszcie relacyj, aktów i korespondencji, które naturalną drogą dyplomatycznych stosunków zebrały się w ciągu wieków. Ponadto nie znajdzie się nic więcej.

Kraków, który w wojnach szwedzkich w latach 1655 do 1657 i w latach 1702 do 1706 tak straszemu uległ złupieniu, daremnieby dziś szukał w Szwecyi swoich zabytków, kosztowności i dzieł sztuki, wydartych mu i wywiezionych przez szwedzkich komendantów Karola Gustawa i Karola XII. Te znikły na zawsze.

Z początku XVIII wieku było atoli zabytków polskich w Szwecyi daleko więcej. Oto samych spiżowych dział i moździerzy z Polski przywiezionych liczono tu wtedy prawie trzysta sztuk, a pomiędzy nimi było trzydzieści cztery, zabranych po bitwie kliszowskiej z Krakowa przez Karola XII w roku 1702.

O fakcie tym wspomina Erazm Otwinowski ¹⁾ w te słowa: „Na zimę (1702) Szwed lubo wyszedł z Krakowa, ale zabrał z cejkhauzu Rzeczypospolitej i z zamku wszystkie armaty spiżowe i jednej nie zostawiwszy. — Zabrał też wszystkie praeparatoria bellica, jakiegokolwiek się znaleźć mogły. Miasto Kraków zawczasu pochowało było w ziemię swoje armaty ²⁾, a tak Szwed nie wiedząc o nich, ośm tylko miejskich burzących armat wziął, które stały w Floryańskiej bramie i Mikołajskiej furcie. Wzięli też Szwedzi wiele łańcuchów wielkich, które były do zamykania ulic przy narożnych kamienicach“.

A. Grabowski ³⁾ podaje współczesny spis, według którego Szwedzi zabrali wtedy 42 dział i 3 moździerze, a więc widocznie nie wszystkie doszły do Szwecyi, gdzie niebawem wraz z innymi spotkał je podobny los zagłady.

Wiadomo, że po śmierci Karola XII Szwecya znalazła się nad brzegiem ruiny finansowej. Ludność zmniejszyła się wskutek długoletnich wojen, skarb świecił pustkami — a dochody nie wystarczały na opędzenie najpotrzebniejszych wydatków. W krytycznej tej chwili zwrócono uwagę na nagromadzone po różnych miejscach trofea wojenne, a zwłaszcza na działa i moździerze, których było prawie tysiąc spiżowych i postanowiono je spieniężyć. W tym celu 379 sztuk, między nimi wiele polskich, przelano na metal, z którego wybijano talary w kwadratowych płytach wielkiego kształtu

¹⁾ Dzieje Polski pod panowaniem Augusta II. Kraków 1849, str. 46 i 94.

²⁾ Zabrał je następnie w r. 1706 w liczbie 80 sztuk król August II do Saksonii, gdzieby z nimi szukać należało.

³⁾ Starożytności histor. polskie, T. I, str. 366.

Część małą zachowano, a resztę rozprzedano na publicznych licytacyach w latach 1721 do 1724. W zachowanych katalogach tych licytacji przeważają działa z różnych miast Polski zabrane, oznaczone tylko według wagomiaru (ciężaru kuli), bez bliższych opisów. Znalazły się między niemi i owe krakowskie w liczbie tylko 25 sztuk, reszta ich została widocznie przedtem przelaną na pieniądze. Kupowali je na licytacyach miejscowi i zagraniczni kupcy na wagę metalu i w ten sposób zniszczono je lub rozprószono po całym świecie. Krakowskie nabyli kupcy aż z Portugalii — dla portugalskich kolonii!

Na szczęście atoli jeszcze przed zniszczeniem i licytacjami — kazano na wieczną rzecz pamiątkę sporządzić rysunki wszystkich ważniejszych dział i moździerzy, z których każda sztuka była zaopatrzona napisem, wyrytym w ozdobnym kartuszu, gdzie i kiedy została zabrana.

Rysunki wspomniane, przechowane dziś w Archiwum Muzeum Artylerji w Sztokholmie, wykonał nader starannie porucznik szwedzki, Thelott, na 474 tablicach, oprawnych w trzy albumy, formatu wielkiego podłużnego folio. Pierwszy z nich przedstawia 268 dział, zdobytych w chronologicznym porządku w latach 1598 do 1679, drugi i trzeci 482 dział, zdobytych w latach 1700, 1701 i 1702, a więc tylko w pierwszym okresie wojen Karola XII. Z dalszego okresu zwycięskich bojów tego króla nie ma nic, chociaż są pewne dane, że zdobywane w tym czasie przez niego działa i inne trofea, o ile ich nie niszczone na miejscu, odsyłano do Szwecji. Prawdopodobnie więc, że na odrysowanie ich wszystkich nie starczyło już czasu. To atoli, co nam przechowały owe albumy, mające tytuł: *Ritningar öfwer några gambla swenska Metall-Stycken... Tropheer*, daje już wyobrażenie o całości, a zarazem przedstawia nieoceniony materiał do historii artylerji wogóle, a polskiej w szczególności. Samych bowiem polskich dział i moździerzy mamy w nich odrysowanych 272 sztuk, a między niemi 34 sztuk, zabranych z Krakowa, tak miejskich, jak koronnych i innych.

Reprodukcje wszystkich tych rysunków byłyby ze wszechmiar pożądane. Nim to atoli nastąpi, sędzę, że nie będzie dla Krakowa obojętnem, dowiedzieć się o częstce tego, co niegdyś posiadał w swych murach, a co mu siłą wydarto i zniszczono. Podaję przeto poniżej zmniejszone podobizny rysunków owych zabranych w r. 1702 moździerzy i dział i według rysunku opisuję każdą sztukę z osobna.

MOŹDZIERZE.

FIG. 1. Większego wagomiaru, z gronem czyli traubą w kształcie głowy zwierzęcej (lwa lub wołu). Na polu komorowem w ozdobnym kartuszu napis: FROMHOLDVS • BARO • DE • LUDINGHAVSSEN • DICTVS • WOLFF • ARTILERI • REGNI • GENERALIS • 1664. Zapał ujęty w maszkaron. Pod nim na otoku obręczy dennej: ME • FVDIT • ANDREAS • FRANKE... Pole czopowe rozszerzone, ornamentowane w karpia łuskę, z dwoma uchami czyli delfinami. Na polu wy-

lotowem, w laurowym wieńcu monogram króla Jana Kazimierza z królewską koroną. Pod nim napis: EXPERIENTIA. Obręcz wylotowa (refa) profilowana.

FIG. 2. Stożkowo ku dołowi zwężony z grubymi czopami pod zapalem w miejscu grona. Zapal z muszlową osłoną od dołu. Pole komorowe gładkie. Pole środkowe rozszerzone, z śladami ornamentyki i z delfinami. Pole wylotowe gładkie. Obręcz wylotowa profilowana. Na otoku wylotu: ME ♦ FECIT ♦ JOHANNES ♦ WITTWERGER ♦ ANNO ♦ 1701 ♦ GEDANI.

D Z I A Ł A.

FIG. 3. Najstarszego typu, graniaste, bez ozdób, z dnem płasko uciętem, bez grona. Pole zapalowe i czopowe dziesięcioboczne. Delfinów nie ma. Pole wylotowe sześcioboczne, u góry herb m. Krakowa (otwarta brama o trzech wieżach). Obręcz wylotowa profilowana.

FIG. 4. Częściowo graniaste, z dnem płasko ściętym. Zamiast grona wydłużona sztaba z ornamentyką. Obręcz denna, szeroka, okrągła. Pole zapalowe dziesięcioboczne z napisem: SIGISMUNDVS ♦ REX ♦ POLONIAE ♦ ME ♦ FACERE ♦ ORDINAVIT. Na wstędze rok 1514. Pod nim czteropolowa tarcza z herbami Polski i Litwy. Pole czopowe dziesięcioboczne, ujęte z góry i z dołu okrągłym szlakiem stylizowanych łodyg i liści. Delfinów nie ma. Pole wylotowe okrągłe, bez ozdób. Przy obręczy wylotowej podobny szlak. Obręcz wylotowa szeroka, gładka, ku wylotowi rozszerzona.

FIG. 5. Podobnego typu. Zamiast grona długa czworograniasta sztaba. Obręcz denna szeroka, okrągła. Pole zapalowe graniaste, dwunastoboczne. Na wstędze rok 1518. Pod nim tarcza z herbem m. Krakowa. Pole czopowe dziesięcioboczne, ujęte z góry i z dołu okrągłym szlakiem stylizowanych liści i łodyg. Delfinów nie ma. Pole wylotowe okrągłe, bez ozdób. Przy obręczy wylotowej podobny szlak. Obręcz wylotowa szeroka, gładka, ku wylotowi rozszerzona.

FIG. 6. Podobnego typu. Dno płasko ścięte, z sztabą zamiast grona. Obręcz denna i pole zapalowe sześcioboczne. Na wstędze rok 1518. Pod nim tarcza z herbem m. Krakowa. Pole czopowe dwunastoboczne. Delfinów nie ma. Pole wylotowe okrągłe, bez ozdób. Przy obręczy wylotowej szlak stylizowanych liści. Obręcz wylotowa szeroka, gładka, ku wylotowi rozszerzona.

FIG. 7. Większego wagomiaru, z gronem o głowie lwiej. Część denna profilowana. Na polu zapalowym kartusz wstęgowy z napisem: ANº ♦ DOI ♦ 1519 ♦ CONSVLES ♦ CRAC ♦ OPATOISKI ♦ SINGER ♦ ET ♦ KAIMA ♦ PROCURA ♦ FIERI ♦ FENT. Niżej tarcza z herbem m. Krakowa. Pole czopowe ujęte od góry profilo-

waniem i szlakiem z stylizowanych liści. Zamiast delfinów głowy Turków. Pole wylotowe gładkie. Przy obręczy wylotowej szlak z stylizowanych liści i łodyg. Obręcz wylotowa profilowana.

FIG. 8. Długie, wąskie, skromnie ornamentowane. Grono gładko profilowane, wydłużone. Zapał na szlaku ozdobny. Na polu zapałowym, na wstędze rok 1529. Między każdą cyfrą rozeta. Poniżej dwie tarcze, górą ku sobie nachylone, z herbami Polski i Litwy. Przy czopach i przy obręczy wylotowej szlak z stylizowanych liści i obręcze sznurowe. Delfinów nie ma. Obręcz wylotowa szeroka i gładka.

FIG. 9. Podobnego typu i wagomiaru. Na wstędze rok 1 ⊗ 5 ⊗ 2 ⊗ 9 ⊗. Pod nim tarcza z herbem Gozdawa lub Bonarowa. Delfinów nie ma. Przy czopach i przy szerokiej obręczy wylotowej, listwy sznurowe.

FIG. 10. Podobnego typu i wagomiaru. Na wstędze rok 1 + 5 + 2 + 9. Pod nim dwie tarcze górą ku sobie nachylone. Na jednej herb Gozdawa lub Bonarowa. Delfinów nie ma. Przy czopach i przy szerokiej obręczy, szlak stylizowanych liści i listwy sznurowe.

FIG. 11. Podobnego typu i wagomiaru. Na wstędze rok 1 ⊗ 5 ⊗ 2 ⊗ 9. Pod nim tarcza z herbem Gozdawa lub Bonarowa. Delfinów nie ma. Przy zapale, czopach i przy szerokiej obręczy wylotowej szlaki tak samo stylizowanych liści.

FIG. 12. Podobnego typu i wagomiaru. Na wstędze rok 1 ⊗ 5 ⊗ 2 ⊗ 9 ⊗. Pod nim tarcza z orłem polskim. Niżej druga tarcza z herbem Gozdawa lub Bonarowa. Delfinów nie ma. Przy czopach szlak sznurowy i stylizowanych liści; przy szerokiej obręczy wylotowej podobny szlak sznurowy.

FIG. 13. Podobnego typu i wagomiaru. Na wstędze rok 1 ⊗ 5 ⊗ 2 ⊗ 9. Pod nim korona i dwie tarcze górą ku sobie nachylone. Na jednej Orzeł, na drugiej Pogoń. Delfinów nie ma. Przy czopach i przy szerokiej refie obręcze sznurowe z szlakiem stylizowanych liści.

FIG. 14. Podobnego typu i wagomiaru. Obręcz denna równej szerokości z polem zapałowym. Na wstędze rok 1 ⊗ 5 ⊗ 2 ⊗ 9 ⊗. Pod nim korona i dwie tarcze górą ku sobie nachylone. Na jednej Orzeł, na drugiej Pogoń. Przy zapale, między czopami i przy refie, szerokie szlaki stylizowanych liści.

FIG. 15. Podobnego wagomiaru, częściowo graniaste. Obręcz denna szeroka, okrągła i odstająca. Pole zapałowe i czopowe dwunastoboczne. Przy zapale obręcz sznurowa. Na wstędze rok 1 ⊗ 5 ⊗ 2 ⊗ 9 ⊗. Pod nim korona i dwie tarcze górą ku sobie nachylone. Na jednej Orzeł, na drugiej Pogoń. Delfinów nie ma. Pole wylotowe okrągłe, bez ozdób. Przy szerokiej refie obręcz sznurowa z szlakami z obu stron z stylizowanych liści.

FIG. 16. Podobnego typu jak poprzednie, mniejszego atoli wagomiaru. Obręcz denna szeroka, okrągła. Grono walcowate, ujęte przy nasadzie i przy końcu pękami stylizowanych liści. Pole zapalowe dwunastoboczne. Na wstędze rok 1 5 2 9. Pod nim korona i dwie tarcze. Na jednej Orzeł, na drugiej Pogoń. Pole czopowe również dwunastoboczne. Delfinów nie ma. Pole wylotowe okrągłe, gładkie. Przy zapale, czopach i przy szerokiej refie obręcze sznurowe z szlakami z stylizowanych liści.

FIG. 17. Płaskorzeźbami bogato ornamentowane. Grono gładkie, wydłużone, zakończone splaszczoną kulą. Na polu zapalowym Orzeł polski na tarczy, trzymanej przez dwóch nagich mężów, którzy drugą ręką wznoszą nad tarczą koronę. Niżej w obramieniu prostokątnem napis: TRACK ▽ BIN ▽ ICH ▽ GENANT ▽ BEI ▽ DER ▽ SLANGEN ▽ BIN ▽ ICH ▽ WOL ▽ BEKANNT ▽ 1542. Zapal na ozdobnym szlaku; przy nim wyżej drugi szlak z wypukłych, stylizowanych liści. Pole czopowe ozdobione szeroką karpia łuską. Powyżej czopów w płaskorzeźbie głowa smoka, którego odstające uszy zastępują miejsce delfinów, a z paszczy jego wychodzące pole wylotowe, zdobią trzy ogniste języki. Obręcz wylotowa szeroka, u nasady profilowana.

FIG. 18. Węgierskie, prawdopodobnie w r. 1657 na Rakoczym zdobyte. Dno półkolisto wypukłe, profilowane, z gronem w kształcie walca. Pole denne profilowane. Pole zapalowe gładkie, z uszami zamiast delfinów, ujęte z góry i z dołu półokrągłymi obręczami. Na gładkiem polu wylotowym, na ukos tablica w kartuszu z napisem: MICHAEL ▽ BIDI ▽ PREFECTVS ▽ ARCIS ▽ MVNKACH ▽ ET ▽ COMES ▽ DE ▽ BERECH ▽ M ▽ 1547. Obręcz wylotowa profilowana.

FIG. 19. Dno płasko ścięte, z gronem w kształcie muszli. Na polu zapalowym prostokątna tablica w kartuszu bez napisu. Pod nią tarcza z herbem m. Krakowa. Na obręczy dennej rok 1 5 6 7. Pole czopowe z delfinami. Obręcz wylotowa profilowana.

FIG. 20. Krótkie, mniejszego wagomiaru, o dnie zakończonem ozdobnym szlakiem i głową lwa, trzymającego w paszczy kółko. Część przy zapale ozdobiona pękami lwiej grzywy. Na polu zapalowym pod koroną tarcza czteropolowa z orłami i herbem Myszkowskich-Gonzagów w środku. Wyżej tarczy mały kartusz z napisem: TENDIT ▽ PER ▽ ARDVA ▽ VIRTVS i osoba stojącego mężczyzny przy pałaszu. Niżej tarczy większy kartusz z napisem: FERDINANDVS ▽ MYSKOWSKI ▽ MARCIO ▽ DE ▽ MIROW ▽ CAPITANEVS ▽ GRODECENSIS ▽ SIBI ▽ ET ▽ POSTERITATI ▽ FIERI ▽ CURAVIT. Pole czopowe z wielkimi, ozdobnymi delfinami i szerokim ozdobnym szlakiem u góry. Na polu wylotowym owalny kartusz z napisem: OPVS ▽ SCI ▽ FRANCI ▽ AVGVSTINI ▽ MDCXXIII. Przy refie szlak ozdobny, szeroki. Refa profilowana i z ozdobną listwą w pośrodku.

FIG. 21. Większego wagomiaru z traubą w kształcie grona winnego. Część denna profilowana. Nad zapalem napis: LVDWIG ▽ WICHTENDAHL ▽ GVS ▽

MICH ♣ ZV ♣ DANZIG. Na polu zapalowym duża czteropolowa tarcza z herbami Polski i Litwy i z herbem szwedzkim Wazów we środku. Nad tarczą, ujętą łańcuchem z zwieszającym się złotem runem, korona królewska. Nad nią napis: SIGISMVNDVS ♣ REX ♣ POLONIAE ♣ ET ♣ SVECIAE. Pod tarczą ANNO ♣ 1629. Pole czopowe gładkie z delfinami, ujęte z obu stron profilowanymi obręczami i podwójnym szlakiem stylizowanych liści i koni u góry. Podobny szlak przy refie. Na polu wylotowym płaskorzeźba sokoła (?) z podniesionymi do lotu skrzydłami. Pod nim w podłużnym kartuszu napis: SCHING ♣ DICH ♣ MEIN ♣ ... STOS ♣ AVF ♣ DIE ♣ FEIND ♣ VERFOLG ♣ DIE ♣ VNSZ ♣ WIDER ♣ SEIEN ♣ 1628. Obręcz wylotowa silnie profilowana.

FIG. 22. Podobnego zupełnie typu i wagomiaru jak poprzednia. Nad zapalem napis: GOSS ♣ MICH ♣ LYDWIG ♣ WICHTENDAHL ♣ ZU ♣ DANZIG ♣ 1633. Na polu zapalowym napis: MATERIAM ♣ SIGISMVNDVS ♣ FORMAM ♣ OMINE ♣ FAVSTO ♣ REX ♣ VLADISLAVS ♣ REGNO ♣ INEVNTE ♣ DEDIT, niżej duża tarcza z snopkiem Wazów. Pod tarczą: ANNO ♣ DNI ♣ M ♣ D ♣ C ♣ X ♣ X ♣ X ♣ III ♣ VLADISLAI ♣ QVARTI... Na polu wylotowym płaskorzeźba rysia. Pod nim w podłużnym kartuszu napis: SO ♣ SCHION ♣ VON ♣ ... GLEICH ♣ WOL ♣ SCHREIN ♣ DER ♣ LVCHS ♣ WEN ♣ ER ♣ DIE ♣ ZANEN ♣ BLECKT.

FIG. 23. Większego wagomiaru, z gronem gładkim, profilowanym. Na polu zapalowym owalny kartusz z herbem Szreniawa; po bokach litery: I. N. C. W. S. D. G... S. N. Pole czopowe z delfinami, oddzielone z góry i z dołu profilowanymi obręczami. Niżej delfinów tarcza, ozdobiona koroną królewską, z herbem m. Krakowa. Po bokach korony rok 16—39. Pole wylotowe gładkie. Refa profilowana.

FIG. 24. Małego wagomiaru, bogato ornamentowana szlakami stylizowanych liści i ozdobnymi listwami. Grono w kształcie owocu ananasowego. Na polu zapalowym tarcza z labrami i koroną. Na tarczy herb Radwan (?), po bokach litery K. S. IN. L. Pole czopowe z delfinami. Na polu wylotowym u góry w małym kartuszu rok 1634. Refa ozdobna.

FIG. 25. Większego wagomiaru, z dnem profilowanym. Trauba w kształcie grona winnego. Na polu zapalowym napis: SIGISMVNDVS ♣ MATERIAM ♣ FORMAM ♣ OMINE ♣ FAVSTO ♣ REX ♣ VLADISLAVS ♣ REGNO ♣ INEVNTE ♣ DEDIT. Niżej we wieńcu laurowym dwie tarcze herbowe, nakryte koronami królewskimi i skrzyżowanymi berłami. Na tarczy prawej snopek herbowy Wazów. Pod wieńcem: ANNO ♣ DNI ♣ MDCXXXVII ♣ VLADISLAI ♣ QVARTI ♣ CVRA ♣ JOANNES ♣ PLATTER ♣ OBERSTER ♣ RIS ♣ MICH ♣ LYDVICH ♣ VICHTENDAHL ♣ GOS ♣ MICH. Pole czopowe z delfinami, ujęte z dołu i z góry profilowanymi obręczami. Na dolnej Nr 4. 16. Pole wylotowe gładkie. Refa profilowana.

FIG. 26. Sześć dział większego wagomiaru i tego samego typu, ozdobionych profilowanymi obręczami i szlakami stylizowanych liści. Trauba

w kształcie winnego grona. Na polu zapalowym napis: SIGISMVNDVS ▽ AVGVSTVS ▽ MATERIAM ▽ FORMAM ▽ OMINE ▽ FAVSTO ▽ REX ▽ VLADISLAVS ▽ DEDIT ▽ ANNO ▽ 1639. Niżej w otoku laurowym dwie ukoronowane tarcze obok siebie. Na lewej Orzeł polski, na prawej snopek herbowy Wazów. Pod nimi: VLADISLAI ▽ QVARTI ▽ SENTIO. Dalej ku zapalowi, pod szlakiem stylizowanych liści: PROCVRANTE ▽ PAVLO ▽ GRODZICKI ▽ ARTILLERIAE ▽ PRAEFECTO ▽ ME ▽ FECIT ▽ DANIEL ▽ TVM. Pole czopowe z delfinami, gładkie. Na polu wylotowym płaskorzeźba Apostoła z podpisem: S. MATHEVS. Na innych pięciu podpisys: S. PETRVS, S. JACOBVS MINOR, S. ANDREAS, S. PHILIPPVS, S. MATHIAS. Refa profilowana.

FIG. 27. Dwa działa większego wagomiaru i tego samego typu, o dnie wypukłym, z gronem gładkim, profilowanym. Część denna profilowana. Na polu zapalowym monogram króla Jana Kazimierza. Niżej pod koroną królewską czteropolowa tarcza herbowa Polski i Litwy i z herbem Wazów w środku. Pod nią napis: SERENISSIMI ▽ PRINCIPIS ▽ JOHAN ▽ CASIM ▽ POL ▽ ET ▽ M ▽ D ▽ L ▽ REGIS ▽ POTENTIS ▽ A ▽ CORON ▽ AO ▽ V ▽ FIERI ▽ FACTVM ▽ PROCVRANTE ▽ CHRISTOPHORO ▽ GRODZICKI ▽ ART ▽ REG ▽ PREF ▽ D ▽ TVM ▽ ME ▽ FEC ▽ VARSAVIAE ▽ 1652. Pole czopowe z delfinami, ujęte z dołu i z góry profilowanymi obręczami. Pole wylotowe gładkie. Refa profilowana.

Na polu wylotowym drugiego działa, w wieńcu laurowym, ozdobionym u góry skrzydlatą główką aniołka, napis: SERENIS ▽ PRINC ▽ JOAN ▽ CAS ▽ POL ▽ ET ▽ SVEC ▽ REG ▽ POTENTISSIMI ▽ A ▽ CORON ▽ ANNO ▽ 10 ▽ FIERI ▽ FACTVM ▽ PROCVRANTE ▽ CHRIST ▽ GRODZE ▽ ARTILRE ▽ CENTRALI.

FIG. 28. Tureckie, mniejszego wagomiaru, z delfinami. Dno kształtu kopuły z gronem ozdobnym. Na polu zapalowym i wylotowym napisy arabskie. Na polu wylotowym, bliżej refy dwa półokrągłe ucha z kółkami. Refa profilowana.

Na każdym z powyższych dział wyryto już w Szwecyi ozdobny kartusz z herbem szwedzkim i napisem: MED ▽ GVDS ▽ HIELP ▽ AF ▽ KON ▽ CARL ▽ D ▽ XII ▽ TAGIT ▽ MED ▽ STADEN ▽ CRACAV ▽ D ▽ 2 ▽ OCTOBER ▽ 1702, tj.: „Za pomocą Boga i króla Karola XII zdobyte z miasta Krakowa 2 października 1702“. Napisy nadto w fig. 3, 6 i 19 wymieniają także i pułkowników: Jakóba i Kaspra Sperlingów i Buchwalda, jako tych, którzy byli pomocni przy zdobyczy.

Oprócz rysunków opisanych dział, zabranych z Krakowa, a dziś już nie istniejących, przechowują się w Stockholmie jeszcze trzy inne zabytki, dotyczące bezpośrednio Krakowa, a mianowicie:

Archiwum państwowe (*Riks-Arkivet*) posiada obraz przedstawiający: *Wjazd koronacyjny króla Jana Kazimierza do Krakowa dnia 14 stycznia 1649 r.*

Jest to współczesna, miejscami uszkodzona, akwarela, a dołączona do drukowanej współcześnie relacji p. t.: *Eigentliche undt ausführliche Relation, welcher Gestalt Ihro König. Majestät Joannes Casimirus Anno 1649*

den 14 Januarii mit hoch ansehnlicher Pracht undt königlichen Ceremonien Ihren Einzug gehalten. Dantzig. 4°. Wykonana jest na pasie papieru wysokim 27 cm., a około 10 metrów długim i na płótno naklejonym. Robota bardzo staranna, a rzecz sama nader ważna dla historii kultury polskiej. Przedstawia bowiem z wielką dokładnością ówczesne stroje i uzbrojenia magnatów, szlachty, wojska, mieszczan krakowskich, służby, dalej powozy, chorągwie, uprząż i ozdoby koni itd. Akwarela ta ze wszechmiar zasługuje na reprodukcję.

Archiwum wojny (*Kongl. Krigs-Arkivet*) w oddziale kartograficznym, obok wielu planów miast i twierdz polskich, zawiera też i dwa plany Krakowa. Z tych pierwszy, wykonany przez inżynierów szwedzkich w r. 1702 ma tytuł: *Geometrisches Plan vom Schloss Wawel und die Stadt bei dem: Cracaw Mitt dehero Herumbligenden dazu behörigen wercken und vorstäuten als auch wo Ihro Königliche Maystät von Schweden Carl der XII Im ersten ankunfft mit dehero Armée Sich hardt daransetzten den 5/15 augusti und es auch selben abendt um 7 Uhren unter dhero gehorsam brachte etc.*

Plan ten wykonany nadzwyczaj starannie kolorami i piórem — dla topografii starego Krakowa posiada pierwszorzędne znaczenie. Z drobiazgową bowiem dokładnością podaje wszystkie szczegóły sytuacyjne miasta, zamku i przedmieść, oznacza każdy dom, kościół i ważniejszą budowę — a zarazem uwidocznia rozkład wojsk szwedzkich w chwili przybycia pod Kraków Karola XII dnia 15 sierpnia 1702 r. Z dołączonej w naturalnej wielkości podobizny, najlepiej każdy osądzi wartość tego planu.

Plan drugi w temże archiwum p. t.: *Plan von Cracaw* (długi 53 cm., szeroki 43 cm.), przedstawia Kraków na początku XVIII wieku i z Krakowa zdaje się zabrany. Wykonany starannie kolorami. Objasnienia niemieckie. Oznaczono w nim fortyfikacye i ulice bez pojedynczych domów.

Obok wymienionych zabytków, niewątpliwie niejedna z pamiątek polskich, zachowana dotąd w Szwecyi może pochodzić z Krakowa, lecz brak na to pewnego oznaczenia.

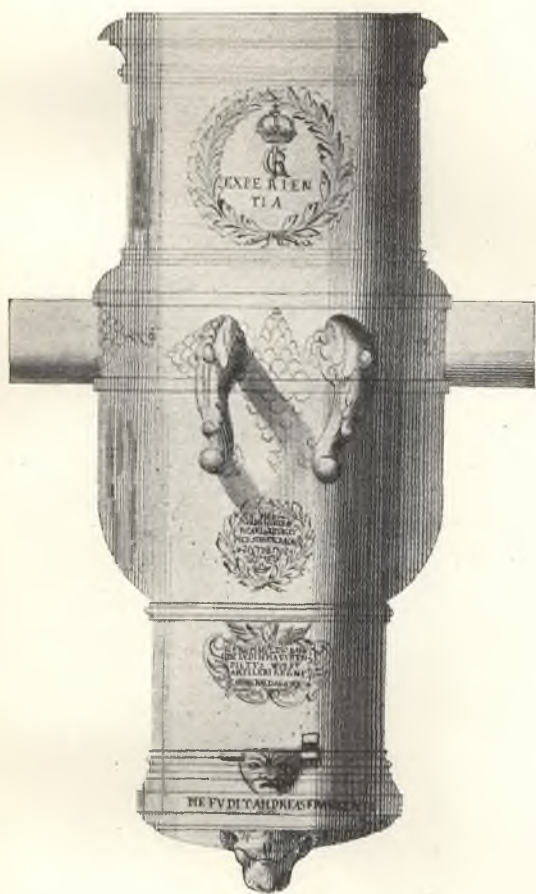

FIG. 1.

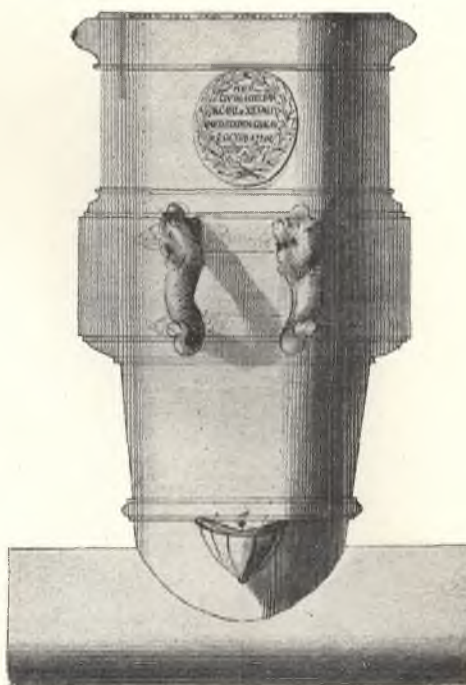

FIG. 2.

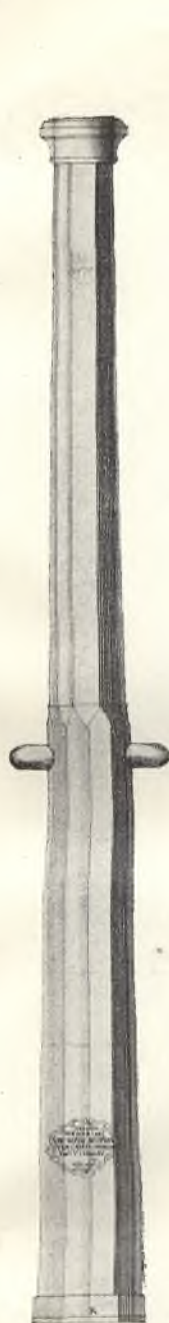

FIG. 3.

FIG. 4.

FIG. 5.

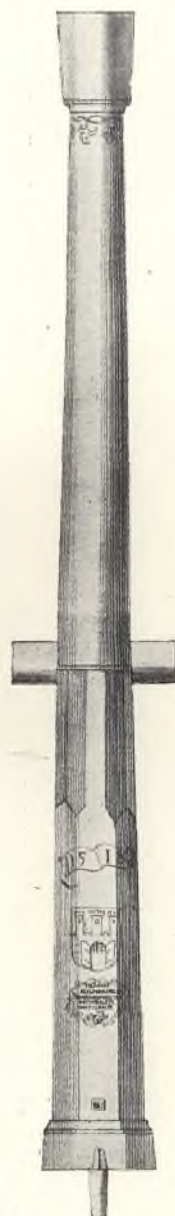

FIG. 6.

FIG. 7.

FIG. 8.

FIG. 9.

FIG. 10.

FIG. 11.

FIG. 12.

FIG. 13.

FIG. 14.

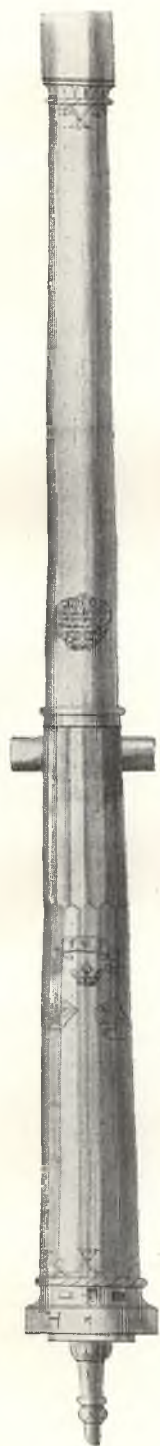

FIG. 15.

FIG. 16.

FIG. 17.

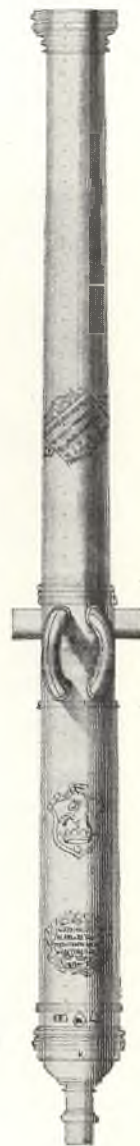

FIG. 18.

FIG. 19.

FIG. 20.

FIG. 21.

FIG. 22.

FIG. 23.

FIG. 24.

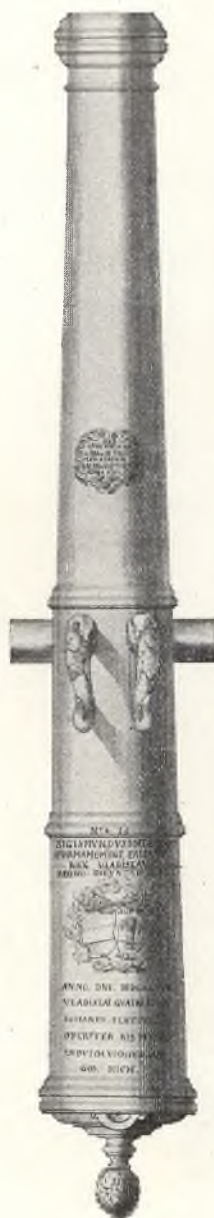

FIG. 25.

LIBRARY
UNIVERSITY OF
TORONTO

[illegible]

FIG. 28.

W 2100000
K 1000000
1000000

1000000

1000000

1000000